

Наталія Вовчаста – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська Політехніка» ІТ Степ Університету, м. Львів, Україна.

Коло наукових інтересів: теорія і методика професійної іншомовної освіти, інноваційні методи навчання іноземної мови за професійним спрямуванням фахівців технічного профілю.

✉ natvovchasta@gmail.com

🆔 <https://orcid.org/0000-0001-9562-8244>

Олена Байрамова – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дунайського інституту водного транспорту Державного університету інфраструктури та технологій, м. Ізмаїл, Україна.

Коло наукових інтересів: реформування української системи вищої освіти, розвиток soft-skills у здобувачів вищої освіти, економіка та управління у сфері морської галузі, сучасні транспортні технології.

✉ bairamova3456@gmail.com

🆔 <https://orcid.org/0000-0002-3199-0612>

Ганна Чорна – викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, завідувачка лабораторії дошкільної та початкової освіти Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем дошкільної педагогіки та дошкільної освіти загалом, особливостей та змісту підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, формування ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти.

✉ chorna.a.v@ukr.net

🆔 <https://orcid.org/0000-0001-5978-7942>

УДК 37.032.5:378.046.2

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-1-87-97>

РОЗВИТОК НАВИЧОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглянуто зміст та основні ознаки креативного мислення. Встановлено, що процес розвитку у здобувачів вищої освіти креативного мислення спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчальній та професійній діяльності. Акцентовано увагу на умовах, необхідних для розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти. Розглянуто методи навчання,

що сприяють розвитку навичок креативного мислення студентів Проведено дослідження рівня креативного мислення студентів факультету історичної і соціально-психологічної освіти та факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва університету Григорія Сковороди в Переяславі і розглянуто завдання, реалізація яких сприятиме розвитку навичок креативного мислення у студентів.

Ключові слова: креативність; креативне мислення; здобувачі вищої освіти; студенти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Прогресивний розвиток держави неможливий без удосконалення системи вищої освіти. Під впливом глобалізаційних процесів формується потреба у фахівцях, які володіють високим рівнем кваліфікації, професійною мобільністю, самостійністю, креативністю, здатних вдосконалювати свої фахові навички та професійно зростати.

Головним завданням закладів вищої освіти України на етапі модернізації системи вищої освіти є пошук форм її інтеграції з наукою і виробництвом, підвищення ролі та відповідальності майбутніх фахівців, забезпечення їх якісної підготовки на рівні міжнародних вимог. Високий рівень професійної кваліфікації сучасних фахівців повинен базуватися на креативному мисленні та здатності використовувати теоретичні надбання на практиці.

Феномен креативного мислення, механізми його розвитку перебувають у полі зору вчених упродовж багатьох століть. Актуальність дослідження полягає в прагненні особистості до пізнання своїх можливостей. Сучасна освіта, відображаючи тенденції гуманізації та гуманітаризації, визнає креативність цінністю та пріоритетом. Дослідження проблеми розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти є необхідним з огляду на вимоги ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню креативності в освіті присвячені наукові праці Л. Корольової, А. Крафт, А. Міллер, В. Джеффері, Д. Флейт, Е. Аленсар, Дж. Відсом, М. Лієблінг, Н. Перейра. Проблематику розвитку навичок креативного мислення у студентів вивчали Я. Надзігеоргіоу, П. Фокіаліс, М. Кабуропоулоу, Н. Ларраз, І. Антонанзас, І. Суевас, І. Дроздова; становлення креативного підходу в навчальному процесі – А. Садикова, О. Шелестова, Дж. Відсом, Е. Аленсар, Д. Флейт, Н. Перейра; психологічний аналіз показників креативності у здобувачів вищої освіти – Г. Подлесна, А. Ільченко; створення середовища для розвитку креативного мислення особистості – А. Бабак, В. Ворожбіт-Горбатюк; взаємозв'язок критичного і креативного мислення – О. Пометун, Н. Жидкова; методи, що сприяють розвитку креативного мислення – У. Юлдашова, М. Бозорова, Н. Мансурова, З. Ахмедова, А. Шоазізова, Г. Муратова, Н. Абраїмова.

Метою статті є дослідження змісту, характерних ознак креативного мислення та умов розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Креативність є однією з найбільш цінних навичок навчання у XXI столітті (Craft, Jeffrey, Liebling, 2001). Вона сприймається як навичка мислення вищого порядку, заснована на складному і постформальному мисленні, пов'язаному із створенням нових і цінних ідей у ході креативної діяльності (Larraz, 2015; Larraz, Antoñanzas, Cuevas, 2020). Навички мислення вищого порядку – це навички, притаманні професійному та стратегічному мисленню, що охоплюють критичне, креативне та метакогнітивне мислення (Valenzuela, 2008). Розвиток креативного мислення у здобувачів вищої освіти має важливе значення для досягнення ефективного та високого рівня навчання (Larraz, 2021). Креативні люди є творчими в основному не через конкретну вроджену рису, а швидше через ставлення до життя: вони зазвичай реагують на проблеми свіжими та новими способами, а не бездумно й автоматично (Lerner, Steinberg, 2009, с. 5).

А. Міллер розглядає креативність як здатність, яка «сприяє поглибленому навчанню, формує здобувача вищої освіти, готового до професійної діяльності» (Miller, 2013). Г. Подлесна та А. Ільченко (2019, с. 243) трактують креативність як рівень обдарованості, здібностей до творчості, що проявляються в індивідуальному продуктивному, гнучкому мисленні і становить відносно стійку характеристику особистості.

Дж. Гілфорд виділяє два типи мислення: конвергентне здатність знайти єдино вірний варіант вирішення проблеми; дивергентне – здатність продукувати безліч різноманітних та оригіналь-

них варіантів вирішення проблеми. Креативність базується на дивергентному мисленні, характерною особливістю якого є варіативність і різноспрямованість пошуку різних і рівною мірою правильних шляхів вирішення однієї і тієї ж ситуації.

Креативне мислення пов'язане з новизною, із здатністю створювати, реалізувати нові форми, перетворювати вже існуюче у щось нове (Greenstein, 2012); креативне мислення є формою самовираження в унікальний спосіб Abraham (2016).

А. Бабак та В. Ворожбіт-Горбатюк, розглядаючи педагогічний університет як простір розвитку креативного мислення здобувача вищої освіти, трактують креативне мислення як «наскрізну соціально значиму і професійну компетентність майбутнього педагогічного працівника, яка передбачає системне знання принципів і підходів творення і реалізації нестандартних рішень в освітньому процесі, уміння формувати нові міждисциплінарні патерни, навички використовувати складність чи труднощі навчально-пізнавальної, науково-дослідницької діяльності як перспективу і умову розвитку» (Бабак, Ворожбіт-Горбатюк, 2021).

Креативне мислення особистості характеризується винахідливістю, здатністю мислити нестандартно, знаходити нові рішення у кризових ситуаціях. Окрім високого рівня інтелектуального розвитку, гнучкості та швидкості мислення креативність передбачає наявність професійних знань та досвіду. У професійній діяльності креативне мислення передбачає наявність нових способів вирішення завдань, відкриття нових зв'язків та закономірностей.

Креативне мислення тісно пов'язане із критичним мисленням. За визначенням О. Пометун, «критичне мислення – це окремих тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю та передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини: визначати проблеми, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, обирати спосіб розв'язання проблеми чи власну позицію щодо неї й обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти» (Пометун, 2018, с. 94).

Креативне мислення виходить за рамки обмежень і є оригінальним та свіжим у своїх ідеях, а критичне мислення має аналітичне значення. Водночас, бачення проблеми, перенесення знань та вмінь, способів дій у нові ситуації, здатність пропонувати нові підходи, методи розв'язання завдань потребують оперування логічними прийомами мислення, що характерно й для критичного мислення (Жидкова, 2020, с. 183).

У таблиці 1 відображені характерні ознаки креативного мислення.

Таблиця 1

Характерні ознаки креативного мислення

Автор	Характерні ознаки креативного мислення
Дж. Гілфорд	<ol style="list-style-type: none"> 1. Пошук власного оригінального рішення, прагнення інтелектуальної новизни. 2. Погляд на об'єкт під новим кутом зору та виявлення можливостей його нового використання (семантична гнучкість). 3. Зміни у сприйнятті об'єкта, бачення його нових прихованих сторін (адаптивна гнучкість). 4. Генерування різноманітних нових ідей. 5. Відмова від стереотипних способів мислення.
Ф. Вільямс	<ol style="list-style-type: none"> 1. Когнітивно-інтелектуальні творчі фактори: <ul style="list-style-type: none"> • швидкість мислення – генерування великої кількості доречних ідей; • гнучкість мислення – різноманітність ідей, здатність переходити від однієї категорії до іншої; • оригінальність мислення – нестандартність ідей, відступ від очевидного та загальноприйнятого; • розробленість мислення – облагородження ідеї з метою зробити її більш цікавою.

Ф. Вільямс	2. Особистісно-індивідуальні творчі фактори: <ul style="list-style-type: none"> • здатність ризикувати – конструктивне сприйняття критики, побудова припущень, дії у неконструктивних умовах, захист власних ідей; • складність (комплексність) – пошук альтернатив, упорядкування неупорядкованого, вирішення складних проблем, сумніви в єдино правильному рішенні; • допитливість – прояв інтересу до загадок, головоломок, гра ідеями, роздуми над прихованим змістом явищ, слідування передчуттям; • уява – візуалізація і побудова уявних образів, здатність уявляти неіснуюче, довіряти інтуїції, виходити за межі реального світу.
Ф. Баррон	Здатність привносити новий досвід у процесі вивчення ситуації.
М. Уаллах	Здатність продукувати оригінальні ідеї в умовах вирішення чи виникнення нових проблем.
І. Торренс	Здатність усвідомлювати проблеми та протиріччя, формулювати гіпотези щодо елементів досліджуваної ситуації, яких не вистачає.
Д. Треффінгер, Дж. Янг, Е. Селбі	<ul style="list-style-type: none"> • плавність – здатність плавно генерувати ідеї, способи, пропозиції, запитання та альтернативні відповіді; • гнучкість – здатність генерувати різноманітні ідеї, відповіді чи запитання шляхом зміни способу мислення та використовуваних підходів; • оригінальність – здатність генерувати фрази, ідеї чи способи вирішення проблеми або створювати незвичну та унікальну комбінацію елементів; • здатність збагачувати, розвивати, описувати або конкретизувати деталі об'єкта, ідеї, продукту, ситуації, щоб зробити їх більш цікавими; • метафоричне мислення – здатність використовувати порівняння або аналогію для встановлення нового зв'язку.

Примітки: сформовано автором на основі джерел: (Королева, 2014, с. 1584; Treffinger, Young and Selby, 2002)

Я. Хадзігеоргіу зазначає: «для протистояння викликам сучасного динамічного і повного невідомості життя, необхідно розвивати навички творчого креативного мислення» (Hadzigeorgiou, 2012). Тією чи іншою мірою кожна людина здатна креативно мислити, але часто у повсякденному житті творчі здібності особистості не розвиваються, а креативність придушується. Тому важливо в процесі навчання розвивати у здобувачів вищої освіти креативне мислення шляхом тренування швидкості, гнучкості та прогностичності розуму. Швидкість розуму характеризується здатністю продукувати велику кількість ідей за одиницю часу; гнучкість – умінням швидко перебудовуватись, відмовлятися від шаблонного мислення; прогностичність – вмінням прогнозувати, передбачати наслідки певних дій.

Креативний підхід до навчального процесу поєднує творчий процес і креативне середовище, що сприяють емоційно-психологічній захищеності студентів, реалізації їх творчих можливостей, розвитку інтелектуальної діяльності.

І. Дроздова розглядає три групи умов, необхідних для розвитку навичок креативного мислення у студентів, їх професійної і наукової творчості:

I. Здібності і схильності як комплекс соціально-психологічних і фізіологічних якостей людини (наявність здібностей і схильності до певної галузі творчості; працьовитість, творча одержимість; самостійність, ініціативність, самобутність; уміння вжитися в проблему, оволодіння сутністю знання в різних галузях науки тощо).

II. Протилежні (полярні) психологічні якості, поєднання яких індивідуальні (уміння мислити парадоксально, дотримуючись «здорового глузду»; надання простору фантазії й інтуїції, не виходячи за рамки певних обмежень; прагнення до самовираження і самоствердження у поєднанні

із скромністю і самокритичністю; загострене відчуття новизни і уміння враховувати минулий досвід тощо).

III. Оптимальні організаційні умови (поєднання дослідницьких інтересів з автономією; більша продуктивність одночасної роботи над декількома темами, ніж над однією; оптимальне співвідношення часу на працю і відпочинок; можливість вільного виявлення особистої творчої ініціативи тощо) (Дроздова, 2008, с. 109–110).

Розвиток навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти передбачає стимулювання пізнавальної активності та прагнення до самовдосконалення; оволодіння методами і прийомами рефлексивної творчої діяльності; засвоєння нових знань та їх творче застосування. Розвиток навичок креативного мислення в студентів базується на теорії поступового вдосконалення творчої розумової діяльності. Зміст першого етапу полягає в свідомому творчому управлінні навчальним процесом з боку студентів. Другий етап спонукає їх до креативного мислення та саморозвитку, оскільки студенти повинні самостійно вирішувати проблеми, орієнтуючись на евристичний та творчий рівень пізнавальної діяльності.

Процес розвитку у здобувачів вищої освіти навичок креативного мислення спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчальній та професійній діяльності. Необхідно навчити студентів самостійно мислити, мати власну точку зору, вміти обґрунтовувати та відстоювати її в дискусії, приймати нестандартні рішення, демонструвати вміння та бажання застосувати творчі якості на практиці.

Можна виділити окремі структурні компоненти цього процесу: мотиваційний, пізнавальний та поведінковий. Мотиваційний компонент характеризується системою домінуючих мотивів, що виражають свідоме ставлення до цінностей і цілей майбутньої професійної діяльності. Пізнавальний компонент дозволяє виокремити знання та вміння як критеріальні показники сформованості креативного мислення. Поведінковий компонент характеризується практичним, дієвим аспектом креативності.

Розвиток навичок креативного мислення студентів має здійснюватися впродовж усіх років навчання. Поступове набуття досвіду зумовлює відмінності у методах і прийомах, що використовуються для його засвоєння (Sadykova, Shelestova, 2016, с. 8168). Вибір адекватних форм та методів навчання – важливе завдання викладача закладу вищої освіти (таблиця 2).

Таблиця 2

**Основні методи розвитку навичок креативного мислення
у здобувачів вищої освіти**

Методи	Характеристика методів
Евристичний метод	Викладач обирає тему для обговорення, ставить завдання, створює конфліктні ситуації, вибудовує етапи бесіди, а студенти самостійно шукають шляхи вирішення проблем, що виникають на кожному етапі бесіди. Студентам важливо бачити перспективу майбутнього, певний стандарт культури мислення, до якого вони можуть і повинні прагнути.
Проблемно-дослідницький метод	Процес вивчення нової теми полягає у поданні викладачем матеріалу як проблеми, а не як презентації. Кожен студент повинен намагатися вирішити проблему індивідуально та висловлювати власні ідеї. Дискусією керує викладач. Такий метод активізує пізнавальну діяльність студентів, учить самостійності, креативності, підвищує інтерес до навчання та сприяє розвитку особистості.
Проектний метод	Спрямований на пошук шляхів розвитку активного самостійного мислення студента та вміння застосовувати знання на практиці. Викладач пропонує студентам нестандартні ситуації, такі як пошук відповідних еквівалентів, написання рефератів, розв'язування задач та інші креативні завдання.

Логічні методи	Використання індуктивних чи дедуктивних методів навчання, що сприяє переходу від конкретної логіки до загальної при розкритті змісту навчальної дисципліни.
Метод мозкового штурму	Здійснюється шляхом використання ефекту групової діяльності, групового мислення, спонтанних гіпотез. Сприяє збільшенню кількості генерованих ідей, що дозволяє кожному студенту виробити власну точку зору, розвиваючи таким чином творчу активність.
Ігровий метод	Колективна, цілеспрямована навчальна діяльність, в якій кожен учасник і команда в цілому об'єднуються для вирішення певної проблеми та орієнтують свою поведінку на перемогу. Ділові ігри базуються на професійних ситуаціях зі стандартними помилками, які потім аналізуються. Мета ділової гри – сформувати та відпрацювати вміння діяти у чітко визначених ситуаціях. Студенти вчаться швидко аналізувати задані умови виробництва, приймати оптимальні рішення та вирішувати проблеми. Своєрідним сигналом для запам'ятовування студентами отриманої інформації та використання її в подальшій професійній діяльності є емоційні фрагменти ігрового спілкування, геніальні рішення, елементи раціонального аналізу. Занурюючись у майбутню професію, студенти відчують задоволення від виконання своїх професійних функцій та набувають досвіду.

Примітки: сформовано автором на основі джерел: (Yuldashova et al., 2020, с. 774; Sadykova, Shelestova, 2016, с. 8169–8171; Muratova, Abramova, 2020, с. 178).

Для розвитку навичок креативного мислення студентів як найбільш продуктивні зарекомендували себе проблемно-дослідницький, проєктний, ігровий методи та метод мозкового штурму. Розвиток креативного мислення пов'язаний з удосконаленням таких розумових операцій як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування. Важливими є розвинена увага, впевненість у своїх силах, «широта» думки, активність. Розвитку креативного мислення у студентів сприяють певні психологічні фактори: атмосфера довіри та співробітництва на заняттях, позитивні емоції, індивідуальний підхід до студентів.

Креативне мислення – важлива якість не тільки людей творчих професій, воно необхідне у бізнесі, в галузі освіти, журналістики, психології, медицини та інших видах діяльності. Розвиток креативного мислення у здобувачів вищої освіти може здійснюватися на заняттях з дисциплін будь-якого циклу.

Дослідження розвитку навичок креативного мислення здобувачів вищої освіти проводилося зі студентами університету Григорія Сковороди в Переяславі. У дослідженні взяли участь 60 студентів факультету історичної і соціально-психологічної освіти (А) та 58 студентів факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва (Б). Дослідження проводилося за методикою «Тест креативного мислення Вільямса», що дозволяє виявити окремі складові (ознаки) творчого мислення (плавність, гнучкість, оригінальність, розробленість). Результати дослідження відображені в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати дослідження рівня креативного мислення у студентів університету Григорія Сковороди в Переяславі (у %)

Рівень	Плавність		Гнучкість		Оригінальність		Розробленість	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Високий	30,0	67,3	10,0	20,7	25,0	65,5	26,0	24,2
Середній	70,0	32,7	65,0	29,3	53,3	25,8	41,7	46,5
Низький	-	-	25,0	50,0	21,7	8,7	33,3	29,3

Порівняльний аналіз одержаних результатів свідчить, що рівень розвитку креативно-го мислення студентів, які навчаються на різних факультетах, відрізняється. За плавністю мислення, що проявляється у швидкості думки, великій кількості висунутих ідей, високий рівень демонструють студенти факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва ($\varphi=2,439$, $p<0,01$).

За гнучкістю мислення студенти факультету історичної і соціально-психологічної освіти показали середній рівень (65%), а студенти факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва – низький рівень (50%). Таким чином, студенти факультету історичної і соціально-психологічної освіти характеризуються більш високою інтелектуальною активністю та гнучкістю ($\varphi=2,378$, $p<0,01$).

Встановлено: за оригінальністю мислення високий рівень продемонстрували студенти факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва (65,5%) ($\varphi=2,816$, $p<0,01$), що проявляється в їх здатності висувати ідеї, відмінні від очевидних, загальновідомих, загальноприйнятих, усталених. У студентів факультету історичної і соціально-психологічної освіти середній рівень розвитку оригінальності мислення (53,3%).

Студенти факультету історичної і соціально-психологічної освіти демонструють вищі показники за ознакою розробленість ($\varphi=2,007$, $p<0,05$), тоді як серед студентів факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва переважає низький рівень розвитку цієї ознаки (46,5%).

Проведене дослідження свідчить про необхідність реалізації завдань щодо розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти (рисунком 1).

Завдання щодо розвитку креативного мислення у здобувачів вищої освіти

- • Передбачити у навчальному плані достатньо часу для розвитку студентами своєї креативності.
- • Розробити різноманітні навчальні ситуації для розвитку креативного мислення кожного студента.
- • Дати студентам свободу вибору нових та цікавих способів роботи.
- • У процесі вивчення навчальної дисципліни запропонувати студентам виконання креативної роботи.
- • Розробити систему оцінювання, яка дозволить атестувати здобувачів освіти за наявність у них креативного мислення.
- • Створити у закладі вищої освіти сприятливий клімат для саморозвитку викладацького складу та студентів.
- • Допомогти студентам позбутися емоційних блоків (страх зробити помилку, страх піддатися критиці). Критикувати студентів лише конструктивно та створити у закладі вищої освіти психологічно безпечне середовище, в якому студенти не бояться себе проявити.
- • Заохочувати студентів вивчати теми, які їх найбільше цікавлять.
- • Урізноманітнювати стратегії навчання, які використовуються в навчальному процесі для розвитку креативного мислення студентів.

Рис. 1. Завдання щодо розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти

Примітки: сформовано автором на основі джерела: (Wisdom, 2007, с. 183).

Варто зазначити, що з метою сприяння формуванню креативності у здобувачів вищої освіти, необхідно сприяти розвитку інституційної культури, яка, не обмежуючись традиційними формами академічного розвитку, надає більшу цінність креативності, заохочує до рефлексії та особистісного розвитку як викладачів, так і студентів. Дж. Відсом наголошує, що необхідно «допомогти викладачам зрозуміти та підвищити власну креативність і визнати це невід'ємною скла-

довою професіоналізму» (Wisdom, 2007, с. 183). Викладачі повинні мати доступ до інформації про фактори впливу на креативне самовираження студентів, про педагогічні практики з розвитку креативного мислення студентів.

На етапі професійної підготовки майбутнього викладача доцільно в навчальному плані передбачити дисципліни, що сприяли б набуттю ними навичок креативного мислення, щоб через творче середовище викладання та навчання майбутні викладачі шукали шляхи вираження свого креативного потенціалу в майбутній викладацькій діяльності (Alencar, Fleith, Pereira, 2017, с. 556).

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження встановлено, що креативне мислення характеризується винахідливістю, здатністю мислити нестандартно, знаходити нові рішення у кризових ситуаціях. До основних ознак креативного мислення можна віднести швидкість, гнучкість, оригінальність, метафоричне мислення та ін. Процес розвитку у здобувачів вищої освіти навичок креативного мислення спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчальній та професійній діяльності. Для розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти, їх професійної і наукової творчості необхідні певні умови, які можна об'єднати у три групи: I. Здібності і схильності як комплекс соціально-психологічних і фізіологічних якостей людини; II. Протилежні (полярні) психологічні якості, поєднання яких індивідуальні; III. Оптимальні організаційні умови. Як найбільш продуктивні зарекомендували себе такі методи навчання, що сприяють розвитку креативного мислення студентів: проблемно-дослідницький, проєктний, ігровий методи та метод мозкового штурму. За результатами дослідження рівня креативного мислення студентів факультету історичної і соціально-психологічної освіти та факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва університету Григорія Сковороди в Переяславі розглянуті завдання, реалізація яких сприятиме розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поглиблене вивчення сучасних методів навчання, які сприяють розвитку навичок креативного мислення у здобувачів вищої освіти.

Використані джерела

- [1] Craft, A., Jeffrey, B., Liebling, M. (2001). *Creativity in education*. Biddles.
- [2] Larraz, N. (2015). *Desarrollo de las habilidades creativas y metacognitivas en la educación secundaria obligatoria*. Dykinson.
- [3] Larraz, N., Antoñanzas, J. L., Cuevas, J. (2020). Creativity skills in undergraduate primary education students. OPPICS2019. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.05.11>
- [4] Valenzuela, J. (2008). Habilidades del pensamiento y aprendizaje profundo. *Revista Iberoamericana de Educación*, 46 (7), 1–9.
- [5] Larraz, N. (2021). Development of Creative Thinking Skills in the Teaching-Learning Process, *Teacher Education – New Perspectives, Ulas Kayapinar, IntechOpen*. <https://doi.org/10.5772/intechopen.97780>
- [6] Lerner, R. M., Steinberg, L. (2009). The scientific study of adolescent development: Historical and contemporary perspectives. *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development*. John Wiley & Sons Inc. 3–14. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001002>
- [7] Miller, A. (2013). Yes, You Can Teach and Assess Creativity! Edutopia. <http://www.edutopia.org/blog/you-canteach-assess-creativity-andrew-miller>
- [8] Подлесна Г.В., Ільченко А.М. Психологічний аналіз показників креативності у здобувачів вищої освіти. *XIV Міжнародна науково-практична конференція «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. 18–20 листопада 2019 р. Київ. <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/8116>
- [9] Королева Л.Ю. О роли развития креативности в процессе формирования конкурентоспособности будущих дизайнеров. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rol-i-razvitiya-kreativnosti-v-protse-ss-e-formirovaniya-konkurentosposobnosti-buduschih-dizaynerov>
- [10] Greenstein, L. (2012). Accessing 21 century skills: To guide to evaluating mastery and authentic learning. Corwin.

- [11] Treffinger, D. J., Young, G. C., Selby E. C. (2002). *Assessing creativity: A guide for educators*. Sarasota: The National Research Center on the Gifted and Talented. Center for Creative Learning.
- [12] Abraham, A. (2016). Gender and creativity: An overview of psychological and neuroscientific literature. *Brain Imaging and Behavior*, 10(2), 609–618.
- [13] Бабак А. І., Ворожбіт-Горбатюк В. В. Педагогічний університет як простір розвитку креативного мислення здобувача вищої освіти. «Грааль науки», 2021, 11, 489–491. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.24.12.2021.088>
- [14] Пометун О. І. (2018). Критичне мислення як педагогічний феномен *Український педагогічний журнал*, 2, 89–98.
- [15] Жидкова Н. Критичне мислення у розвитку творчості учнів на уроках суспільствознавчих предметів. *Український педагогічний журнал*, 2020, 4, 180–191.
- [16] Hadzigeorgiou, Y., Fokialis, P., Kabourpoulou, M. (2012). Thinking about creativity in science education. *Creative Education*. 3(5), 603–611.
- [17] Дроздова І. П. Розвиток креативності як необхідної якості особистості професіонала у процесі навчання студентів ВНЗ засобами українського мовлення. *Науковий вісник Херсонського державного університету: зб. наук. пр.* Херсон: Вид-во ХДУ, 2008, 50, 108–113.
- [18] Sadykova, A. G., Shelestova, O. V. (2016). Creativity development: The role of foreign language learning. *International journal of environmental & science education*, 11, 8163–8181.
- [19] Yuldashova, U. B. kizi, Bozorova, M. S., Mansurova, N. A., Ahmedova, Z. A. kizi, Shoazizova A. S. qizi (2020). Language teaching methods: theory and practice. *Journal of Critical Reviews*, 7 (5), 768–775. <https://doi.org/10.31838/jcr.07.05.157>
- [20] Muratova, G., Abraimova, N. (2020). The use of information-communication technologies and modern methods in teaching a foreign language. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 2, 175–181. <https://uzjournals.edu.uz/tziuj/vol2020/iss2/20>
- [21] Wisdom, J. Developing higher education teachers to teach creatively. In N. Jackson, M. Oliver, M. Shaw, & J. Wisdom (Eds.) (2007). *Developing creativity in higher education*. Routledge, 183–196.
- [22] Alencar, E., Fleith, D., Pereira, N. (2017). Creativity in Higher Education: Challenges and Facilitating Factors. *Temas em Psicologia*, 25, 553–561. <https://doi.org/10.9788/TP2017.2–09>.

References

- [1] Craft, A., Jeffrey, B., Liebling, M. (2001). *Creativity in education*. Biddles. (in English).
- [2] Larraz, N. (2015). *Desarrollo de las habilidades creativas y metacognitivas en la educación secundaria obligatoria*. Dykinson. (in English).
- [3] Larraz, N., Antoñanzas, J. L., Cuevas, J. (2020). Creativity skills in undergraduate primary education students. OPPICS2019. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.05.11> (in English).
- [4] Valenzuela, J. (2008). Habilidades del pensamiento y aprendizaje profundo. *Revista Iberoamericana de Educación*, 46 (7), 1–9. (in English).
- [5] Larraz, N. (2021). Development of Creative Thinking Skills in the Teaching-Learning Process, *Teacher Education – New Perspectives, Ulas Kayapinar, IntechOpen*. <https://doi.org/10.5772/intechopen.97780> (in English).
- [6] Lerner, R. M., Steinberg, L. (2009). The scientific study of adolescent development: Historical and contemporary perspectives. *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development*. John Wiley & Sons Inc. 3–14. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001002> (in English).
- [7] Miller, A. (2013). Yes, You Can Teach and Assess Creativity! *EduTopia*. <http://www.edutopia.org/blog/you-canteach-assess-creativity-andrew-miller> (in English).
- [8] Podliesna, H. V., Ilchenko, A. M. (2019). Psykholohichniy analiz pokaznykiv kreatyvnosti u zdobuvachiv vyshchoi osvity. *XIV Mizhnarodna nauково-praktychna konferentsiia “Vysycha osvita Ukrainy u konteksti intehtatsii do yevropejskoho osvitnoho prostoru”*. Kyiv. <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/8116> (in Ukrainian).
- [9] Koroleva L. Yu. O roli razvitiya kreativnosti v processe formirovaniya konkurentosposobnosti budushchih dizajnerov. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rol-i-razvitiya-kreativnosti-v-protssesse-formirovaniya-konkurentosposobnosti-buduschih-dizaynerov> (in Russian).

- [10] Greenstein, L. (2012). Accessing 21 century skills: To guide to evaluating mastery and authentic learning. Corwin. (in English).
- [11] Treffinger, D. J., Young, G. C., Selby E. C. (2002). Assessing creativity: A guide for educators. Sarasota: The National Research Center on the Gifted and Talented. Center for Creative Learning. (in English).
- [12] Abraham, A. (2016). Gender and creativity: An overview of psychological and neuroscientific literature. *Brain Imaging and Behavior*, 10(2), 609–618. (in English).
- [13] Babak, A. I., Vorozhbit-Horbatyuk, V. V. (2021). Pedahohichnyi universytet yak prostir rozvytku kreatyvnoho myslennia zdobuvacha vyshchoi osvity. "Hraal nauky", 11, 489–491. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.24.12.2021.088> (in Ukrainian).
- [14] Pometun, O. I. (2018). Krytychne myslennia yak pedahohichnyi fenomen *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 2, 89–98. (in Ukrainian).
- [15] Zhydkova, N. (2020). Krytychne myslennia u rozvytku tvorchosti uchniv na urokakh suspilstvoznavchykh predmetiv. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 4, 180–191. (in Ukrainian).
- [16] Hadzigeorgiou, Y., Fokialis, P., Kabouropoulou, M. (2012). Thinking about creativity in science education. *Creative Education*. 3(5), 603–611. (in English).
- [17] Drozdova, I. P. (2008). Rozvytok kreatyvnosti yak neobkhidnoi yakosti osobystosti profesionala u protsesi navchannia studentiv VTNZ zasobamy ukrainskoho movlennia. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: zb. nauk. pr. KhDU*, 50, 108–113. (in Ukrainian).
- [18] Sadykova, A. G., Shelestova, O.V. (2016). Creativity development: The role of foreign language learning. *International journal of environmental & science education*, 11, 8163–8181. (in English).
- [19] Yuldashova, U. B. kizi, Bozorova, M. S., Mansurova, N. A., Ahmedova, Z. A. kizi, Shoazizova A. S. qizi (2020). Language teaching methods: theory and practice. *Journal of Critical Reviews*, 7 (5), 768–775. <https://doi.org/10.31838/jcr.07.05.157> (in English).
- [20] Muratova, G., Abraimova, N. (2020). The use of information-communication technologies and modern methods in teaching a foreign language. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 2, 175–181. <https://uzjournals.edu.uz/tziuj/vol2020/iss2/20> (in English).
- [21] Wisdom, J. Developing higher education teachers to teach creatively. In N. Jackson, M. Oliver, M. Shaw, & J. Wisdom (Eds.) (2007). *Developing creativity in higher education*. Routledge, 183–196. (in English).
- [22] Alencar, E., Fleith, D., Pereira, N. (2017). Creativity in Higher Education: Challenges and Facilitating Factors. *Temas em Psicologia*, 25, 553–561. <https://doi.org/10.9788/TP2017.2–09>. (in English).

Vovchasta Nataliia, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages of the National University «Lviv Polytechnic», IT STEP University, Lviv, Ukraine.

Bairamova Olena, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Sciences and Humanities of the Danube Institute of Water Transport of State University of Infrastructure and Technologies, Izmail, Ukraine.

Chorna Hanna, Lecturer of the Department of Pre-school and Primary School Education, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING SKILLS OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

According to the results of the study, it is established that creative thinking is characterized by ingenuity, the ability to think outside the box, to find new solutions in crisis situations. In professional activities, creative thinking involves new ways of solving problems, discovering new connections and patterns. The main features of creative thinking are highlighted: fluency, speed, flexibility, originality, metaphorical thinking, the ability to bring new experience in studying the situation, to produce original ideas in terms of solving or creating new problems, etc. It is emphasized that there is a relationship between creative and critical thinking. It is substantiated that the process of development of creative thinking skills of higher education students is aimed at their holistic self-determination and self-

expression in educational and professional activities. The expediency of developing skills of creative thinking in the process of learning by training the speed, flexibility and predictability of the mind has been proved. Some structural components of the process of developing students' creative thinking skills are identified: motivational, cognitive and behavioral. The conditions necessary for the development of creative thinking skills of higher education students can be grouped into three groups: I. Abilities and aptitudes as a complex of socio-psychological and physiological qualities of a man, II. Opposite (polar) psychological qualities, combinations of which are individual, III. Optimal organizational conditions. Emphasis is placed on teaching methods that promote the development of creative thinking skills of students. The following teaching methods have proven to be the most productive: problem-based research, design, game methods and the method of brainstorming. According to the results of the study of the level of creative thinking of students of the Faculty of Historical and Socio-Psychological Education and the Faculty of Pedagogical Education, Management and Art of Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav, the tasks will be developed.

Keywords: creativity; creative thinking; applicants for higher education; students.